

Hillerslev Skole.

Undervisningen var i ældre Tid meget mangelfuld. I den katolske Tid kendtes der ikke til Landsbyskoler eller Skolegang paa Landet. I Hjemmene og i Kirken fik Børnene deres Undervisning, der bestod i et ringe Kendskab til den kristelige Børnelærdom og den katolske Gudstjeneste.

Hvad Hjemmene forsømte, maatte Præsterne bøde paa ved at forberede Børnene til Firmelse (Konfirmation), der foretoges af Biskoppen. Gennem selve Gudstjenesten og ofte ved Billederne i Kirken gaves der en Del Kendskab til den hellige Historie og til Helgeners Liv, og ved at høre, hvad de ældre fortalte, og ved, hvad de selv oplevede, fik Børnene Oplysning om mange af Livets forskellige Forhold.

Efter Reformationen vedblev Meddelelsen af den kristelige Børnelærdom at være Undervisningens egentlige Formaal, men her fik Husfædre og Præster et godt Hjælpemiddel i Luthers Katekisme. Fra Prædikestolen gennemgik Præsten om Søndagen et Afsnit af Katekismen for Menighedens voksne Medlemmer, og paa Landet tog Degnen sig af Ungdommens Undervisning om Søndagen i Kirken eller en anden Dag i Ugen ude omkring i Landsbyerne. Hans Opgave var at lede Sangen ved Gudstjenesten, bede Ind- og Udgangsbønnen, ringe Bede- og Fredklokken Aften og Morgen og undervise Ungdommen. Som fast bosiddende kaldtes han Sædedegn i Modsætning til Løbedegn, en Discipel fra Latinskolen i en nærliggende Købstad, som det var overdraget at sørge for Undervisningen.

Latinskolernes Disciple var i Reglen fattige, og for at støtte dem, paabød Kirkeordinansen 1539, at Landsogne, som laa i Nærheden af Købstæderne, skulde tage sig Sognedegne af Skolerne og lade dem faa den sædvanlige Rente (Løn) som Hjælp til at studere for. Dog skulde de Degne, som var i Sognet, have Lov til at blive indtil deres Død. 1567 lod et Kongebrev Bestemmelsen gælde for alle Sogne, der ikke laa mere end 2 Mil fra Købstæderne. Men da det kunde tage nogen Tid, inden de siddende Degne døde, bestemte et nyt Kongebrev 1574, at Sognedegne (i Fyns Stift), som ikke boede mere end 2 Mil fra Købstaden, skulde til de fattige Peblinge i Latinskolerne svare den fjerde eller femte Part af deres Degnerente (den saakaldte Degnepension), og naar Degnene døde, da skulde der tilskikkes Peblinge af nærmeste Skole til at være Degne i samme Sogne efter Ordinansen. Efter Danske Lov skulde Degnene overalt aarlig give en vis Pension til Latinskolerne, enten i Korn eller Penge, som skulde være den femte Part af deres Kornindkomst.

Degnene skulde kunne Katekismen, læse, skrive, synge og forstaa Latin for at kunne forestaa Kirkesangen. Danske Lov paabød, at kun Studenter skulde tages til Degne, men man maatte ofte tage andre, hvis Evner var yderst ringe, og skønt der nu skulde være Sædedegne i alle Sogne, fandtes der alligevel mange Steder Løbedegne. For at komme udenom Vanskelighederne, ansattes ofte en Substitut, en Stedfortræder, som ellers kun holdtes for gamle og svagelige Degne.

Før 1660 blev Degnen, ligesom Præsten, valgt af Menigheden, hvorefter Biskoppen overhørte, og Lensmanden ansatte ham. Efter 1660 blev han paa Landet kaldet af Kirkepatronen eller af Biskoppen. Indtægterne var meget ringe og bestod mest i Naturalier, ifølge Danske Lov Offer paa de tre store Fester, ved Bryllupper, Barnedaab og Barselkvinders Kirkegang, Smaaredsel, Brød, Kage, Flæsk, Gaas, Æg og Degnetrave, der skulde leveres paa Ageren, eller enkelte Steder i Skæppen. Degnetraven var lig en Trediedel af, hvad der tilkom Præsten i Korn-tiende. Men af denne Kornindkomst skulde Degnen saa levere en Femtepart som Pension til Købstadskolen til Underhold af Lærere eller Disciple.

Ligesom Præsten skulde Degnen have fri Bolig, dog maatte han ofte undvære en saadan og i Stedet fæste et Hus eller undertiden en Gaard. Gejstlighedens Privilegier af 1661 bestemte, at der skulde udvises Sædedegnene i Landsbyerne Boliger, saaledes at de deri kunde holde Skole til Ungdommens Undervisning og Belæring. Men kun faa Steder var der i ældre Tid bygget en Skolebygning, ellers indrettede man sig, som man bedst kunde, i en lejet Stue, i Forældrenes Hjem eller i Degnens Bolig. Oprettelsen af Landsbyskoler var et rent privat

Foretagende gennem hele det 17. Aarhundrede. Mange Præster gjorde her et godt Arbejde, men ogsaa flere Herremænd oprettede Skoler paa deres Gods og henlagde Jordegods til deres Underhold.

Da Skolegangen var frivillig, forsømte mange Undervisningen, især i trange Tider.

Første Degn i Hillerslev.

Den første Degn, der hører om i Hillerslev Sogn, er Christoffer Degn, der boede paa et Bol i Nybølle (14 - 9(2), som Johan Friis 1541 skødede til Jomfru Anne Tinhuus, hvorved Bolet kom under Egeskov. Christoffer Degn har saaledes ikke haft nogen Degnebolig, ligesom hans Søn Peder Christoffersen, om hvem Biskop Jacob Madsen siger 1589, at han sad paa Laurits Brockenhuus's Gods og havde ingen Degnebol. Det maa være Faderens Bol, han har fastet, og i et Brev fra Provsten Laurits Jespersen i Espe, dateret 20. Nov. 1588, som er anført i Jacob Madsens Visitatsbog, angaaende det Korn, Degnene skulde levere til Faaborg Skole, staar der, at Peder Degn ikke blev takseret for nogen Afgift, fordi han ingen Degnebolig havde, og fordi han gav aarlig Landgilde af det Hus, han boede i, hvilket hørte Laurits Brockenhuus til. Men for Aar 1594 staar der i Visitatsbogen: "Per Degn i Hillerslev har intet givet nogensinde, staar dog for 4 Skr. (har 10 Ørtug; hans Eftermand 4 Skr., Trolldmand, forjaget af Laurids Brockenhuus, hvis Vidnesbyrd han brugte.)"

Ved Visitatsen 1589 siges det, at han havde 3 Børn og nød 10 Ørtug af Sognet. Baade han og Præsten fik et godt Skudsmaal. Men siden har han hengivet sig til Trolldomskunster, og ved Visitatsen i Faaborg 1594 maatte han love at afstaa derfra: "Per Degn i Hillerslev lovede mig ved Præsternes og Degnenes Sammenkomst at ville staa fra sit Spøgeri, han bruger, ellers skal han afskediges. Hjælp intet; dømt fra Kaldet af Provsten Anno 1594."

De 10 Ørtug har formodentlig været den saakaldte Degnetrave eller Degnekorn, som tilkom Degnene af Sognets Tiendeydere, og som var lig en Trediedel af Præstens Korntiende.

Af et Tingsvidne af 12. Juli 1603 angaaende Strid om Kirkejorden ses det, at Christoffer Degn har boet i Sallinge i 3 Aar og siden i Nybølle, og at baade han og hans Søn Peder Degn brugte 3 Stykker Kirkejord ved Hillerslev Kirke med Gelskovs Minde. Men siden, da Jens Degn kom til Nybølle at bo, da blev han vist bort af Kirkejorden og maatte ikke bruge den, før han fik Tilladelse dertil fra Gelskov.

Denne Jens Degn maa vel være blevet antaget straks efter, at Peder Degn er blevet afsat, men hvor længe han har været Degn i Hillerslev, vides der intet om.

De 3 Stykker Kirkejord kaldes i Nyborg Lens Regnskaber 1630/31 Klokketofte, "liggendes ved Hillerslev Kirke, hvilke en Sædedegn~~n~~ tilforbrugte, og efterdi der er kommet en Løbedegn af Faaborg til Sognet, er Jorden fæstet til Knud Mikkelsen (i Nybølle)".

Klokketofte laa rimeligvis Nord for Kirken omkring det saakaldte Klokkekær. Løbedegnens Navn kendes ikke.

1637 stævnedes Henrik Nielsen Degn i Hillerslev nogle Bønder for Degnerante. 1651 bor han i Sallinge, hvor han i hvert Fald senere har haft en Fæstegaard (15 - 10), som han vel ogsaa har haft allerede 1644, siden han 1662 af Palle Christensen i Højrup stævnes til at betale et Bæst, denne har solgt ham 1644.

Degneembedet har ikke været meget indbringende, som det ses af en Skrivelse, han indsendte til Kongen 1662, og hvori han skriver:

"...Jeg fattig Mand haver ingen Degnebolig eller Værelse, som jeg kan bo udi, men haver maat for lang Tid siden fæste mig en liden Halvgaard i Sallinge, som ligger der i Sognet, langt fra Kirken, og formedelst stor Landgilde, Penges Udgift, megen Udplyndring i forgangen højbedrøvet Krigstid og ellers daglig Bekostning i mange Maader er geraaden i stor Armod og Fattigdom, er derfor allerunderdanigst, og for Guds Skyld, af hans kongelige Majestæt, min allernaadigste Herre og Konning begærendes, mig fattig Mand maatte undes nogen Kirkejord, som ligger en Del rundt omkring Kirken, en Del udi næst hosliggende Mark, som kaldes Gellerod og Møllebose og Støvningen, hvoraft noget er Pløjeland og noget Engbund og deriblandt 3 smaa Agre og et lidet Høfdeland, som kaldes Klokkeagre, hvilke med rigtig herhos føjede Tingsvidner, af Salling Herreds Ting den 20. November Anno 1638 udstedt, bevises, at mine Formænd, Sædedegne udi Hillerslev Sogn, en efter anden udi mange Aar haver haft, nydt og brugt ulast og ukædet fordi de haver strænget og ringet Klokken i Hillerslev Klokketaarn baade Morgen og Aften, saa og til Kirke om Søndag, Helligdage og Bededage, men blev af Øvrigheden da paa Gelskov i min Formands Tid Degnen frataget og til en Bonde, som er Tjener til Gelskov der i Sognet liggendes, bortfæstet, hvilken Bonde alene forskaffer Strange derfor til Klokken. Men al den anden Byrde, som er at ringe Morgen og Aften

Bedeklokke, saa og ellers til Kirke altid, maa jeg alligevel bare. Vel er af Øvrigheden bevilget Degnen til Hillerslev Sogn 10 Skp. Rug af Kirkens Landgilde i Stedet for Degnebol, som Bønderne, der nu har Kirkens Jord i Brug, aarligen skal udgive, men en Del af dem i denne Tid holder det tilbage. Tilmed er paalagt Degnen af fornævnte Hillerslev Sogn at udgive aarligen af sin ringe Indkomst og Degnerente til Faaborg Skole 12 Skp. Byg, da dog med rigtige Kvitteringer fra Faaborgs Kirkeværger bevises, at Degnen til Hillerslev Sogn af gammel Tid ikke mere end 2 Mark danske til fornævnte Skole haver kontribueret. Nok er at bevise, at Degnens Indkomst og aarlig Rente der af Sognet ikke alene for tvende Ødegaardes Skyld, som er bleven i denne Krigstid, men ogsaa anden Tilfælde for Krigen, er bleven forringet mere end en Ørtug Byg aarligen. Hvilket jeg fattige Kirketjener allerunderdanigst af hans kongelige Majestæt begærer at maatte anses, og jeg fattig Mand til min Ophold med nogen Kirkejord behjælpes. Vilde og allerunderdanigst begære, min allernaadigste Herre og Konge vilde naadigst forunde mig fattige gamle Mand en liden Vaaning hos Kirken at opbygges paa Kirkens Jord, hvilket kunde være meget gavnligt baade for Ungdommen der i Sognet, som kunde der ved Kirken, som ligger midt i Sognet, komme tilsammen og lære deres Børnelærdom, saa og Kirken i sig selv, som ligger midt paa den vilde Mark, at der kunde være nogen Tilsyn hos hende, at hun ikke saa ofte som sket er, og særdeløs i disse Dage af Tyve og udædiske Mennesker skulde overfaldes og berøves....

Dateret Sallinge den 5. Martii Anno 1662.

Hans kongelige Majestæts allerunderdanigste Tjener
Henrik Nielsen, Sædedegn i Hillerslev Sogn, egen
Haand."

Henrik Nielsen opnaaede dog ikke at faa Kirkejorden til Brug, den vedblev fremdeles at være bortfastet til Bønder i Sognet. Heller ikke fik han bygget en Degnebolig ved Kirken, men maatte blive i sin Gaard i Sallinge.

1662 stævnedes han af Palle Christensen for 13 Sletdaler for det Bæst, som denne havde solgt ham 1644, men som døde 8 Dage efter. Henrik Nielsen dømtes ved Herredstinget til at betale Beløbet med Renter og ligeledes en anden Fordring fra 1649. For endnu et Par ~~Gælds~~ Gældsposter, hvoraf den ene fra 1650, havde Palle Christensen indstævnet ham ved samme Lejlighed, uden at det ses, hvad Udfaldet blev.

172
Degnekornet, som Bønderne var skyldige, har det i disse vanskelige Tider undertiden været svært at faa leveret, hvorfor Henrik Nielsen har maattet stævne flere af Mændene i Aarenes Løb, og 1682 har hans Eftermand i Gaarden i Sallinge, Jacob Jacobsen, der undertiden har Tilnavnet Degn, paa Henrik Nielsens Enkes, Barbara Nielsdatters Vegne, stævnet Jens Møller i Galskovs Mølle, Kirsten Wrangels i Sallinge og Jørgen Sørensen i Hillerslev for 3 og 2 Aars Degnerettighed, som de dømmes til at betale.

Henrik Nielsen maa være død 1680 eller 1681. Endnu 1680 nævnes han i Skattemandtallet, og i hans sidste Aar har der været en Substitut (Stedfortræder), idet Skattemandtallet 1678 nævner Substituten til Hillerslev Kirke med Bopæl i Sallinge.

Denne har rimeligvis været Clemend Jørgensen, Henrik Nielsens Efterfølger som Degn i Hillerslev Sogn, der i lang Tid boede i Sallinge, og i Skattemandtallene stadigt kalder Substituten, længe efter at han var kaldet til at være Sognedegn.- I Kirkebogen for 1681 findes indført, at 17. Søndag efter Trinitatis blev kristnet Skolemesters Barn i Sallinge i Degnehuset.

Til Rektoren for den latinske Skole i Faaborg svarede Degnen i Hillerslev ifølge Indberetning 1680: 12 Skp. Byg til 1 Rdr. 3 Mk., men skulde han svare en Femtedel af sin Kornindkomst, vilde det efter Indberetningen være blevet 2 Skp. Rug, 3 Fdk. Mel, 3 Tdr. 2 Skp. 1½ Fdk Byg til en Værdi af 3 Rdr. 4 Mk. 8½ Sk. I Indberetningen staar der endvidere om de der navnte Sogne i Sallinge Herred: "Det kan vel erindres af de gamle der ved Stedet, at disse ovenbemeldte Sogne næsten alle af Skolebørnene (i Faaborg Skole) har været betjent, men af hvad Aarsag de er frakomne vides ikke."

Clemend Jørgensen var Søn af Forpagter Jørgen Clemendsen paa Brahe-Trolleborg. Det skyldes vel hans Forbindelse med Brahe-Trolleborg, at han nogle Maaneder i 1679 var Skriver ved Birketinget. 1681 blev han kaldet til Sognedegn for Hillerslev Sogn, og over for Biskoppen aflagde han denne Embedsed:

"Jeg, Clemend Jørgensen, kaldet til at være Degn i Hillerslev Sogn sværger og lover, at jeg vil ~~være~~ med al gudelig Flid lære Ungdommen Dr. Morten Luthers lille Katekisme udi sine Ord og Forklaring efter kongelig Majestæts Ordinans og saasom det mig efter Guds Ords rette Mening bliver anbefalet og forelagt.

For det andet at jeg vil saa vare paa mit Embede inden og uden Kirken udi en sand Gudfrygtighed med Bøn og Paakaldelse og saaledes mit Liv og Levned fremdrage, at ingen med Guds Hjælp

"nogensteds skal tage Forargelse af mig eller have
Aarsag at tale ilde om denne Orden for min Skyld.

For det tredie, at jeg vil findes min Sognepræst,
Provst og Bisp som min gejstlige Øvrighed hørig og lydig
i alt det, de af mig begærer og befaler, som kristeligt
og ret er.

Odense Bispegaard, den 6. Juni Anno 1681.

Clemend Jørgensen

Egen Haand."

Det har dog næppe været Embedets Pligter, der har lagt Beslag
paa Clemend Jørgensens meste Interesse. Ligesom Ridefogderne
Palle Christensen og Peter Børring, med hvem han har en Del til
fælles, har han, omend i noget mindre Maalestok, været optaget af
at samle jordisk Gods. Det Indtryk, Tingbøgerne giver af hans Person
gennem de ikke faa Sager, han var indblandet i, er ikke det bedste.
Foruden at have været en lovklog Mand, synes han at have besiddet
en vis Durkdrevenhed, der reddede ham i vanskelige Situationer, hvor
andre vilde være kommet tilkort.

1681 stævnedes han Jens Møller i Gelskovs Mølle for Degnerente
for Aaret 1681. Her kaldes han Degn i Øster-Hasinge. Maaske har han
tillige været Degn for dette Sogn.

Næste Aar den 11. Maj 1682 købte han et Hus i Sallinge, som
tidligere havde tilhørt Herredsfogden Christen Nielsen i Heden og
dennes Søn, og her har Clemend Jørgensen og hans Hustru Sidsel Hans-
datter sikkert haft deres Bolig en Del Aar. Huset maa have ligget
ved Aaen og vistnok Syd for den nuværende Smedie, thi 1688 tales der
om deres Hus ved Aaen.

Han har ogsaa ønsket at komme i Besiddelse af Jordegods, men
har maaske ikke endnu haft Midler dertil, eller intet har været til
Salg, og han har derfor 1687 fæstet Kirkejorden og omkring ved samme
Tid en Andel af Rasmus Albretsens Øde Gaard i Sallinge (6+20), der da
just fra at have ligget under Sandholt var kommen under Brahe-Trolleborg.
Hans Ret til at bruge de to Jorder blev senere bestridt af Brahe-Trolleborg.
da Clemend Jørgensen ikke kunde fremvise noget Fæstebrev, og der intet
fandtes derom i Fæstebøgerne. Hvorledes Sagens Udfald blev, kan ikke
ses af Herredets Tingbog. Men han maa have beholdt Jorderne noget
endnu, da han næste Aar stævnedes til Brahe-Trolleborg Birketing for
Afgifter for næst afvigte Oktober og Januar Kvartaler, som han ikke
har villet svare, og til som en mutvillig mod Herskabet at have

Grundene forbrudt og være pligtig at faste paany, om Herskabet vilde forunde ham det. Han dømtes til at betale, derimod kan det ikke ses, om han endnu længere beholdt Grundene, som han gerne vilde opgive Fæstet af for at blive fri for saadan Fortrød. 1687 og 1688 har han ogsaa været Fæster af en anden Gaard i Sallinge (5-14) under Sandholt. Men først 1701 den 6. August blev han selv Ejer af en Gaard der i Byen (L I - 5), der hidtil havde hørt under Fjellebro. 1698 - 1700 har han været Forpagter af Brahe-Trolleborg, 1701 af Gelskov, og 1702 havde han ogsaa forpagtet Højrupgaard, men Forpagtningskontrakten kendtes ugyldig af Landstinget (se nærmere ved Højrupgaard). Endelig købte han den 11. Maj 1705 Nybøllegaard af sin Broder Peder Jørgensen Møller, og her forblev Clemend Jørgensen, der i Skødet ogsaa kaldes Møller, til sin Død 1715. Aaret i Forvejen havde han solgt sit Hus i Sallinge til Herredsskriver Niels Krogstrup, og Gaarden, som den ene af hans Sønner fik i Fæste 1704, solgte han 1711 til Forpagteren paa Brobygaard, der 1712 solgte den til Gelskov.

Clemend Jørgensen har næppe været nogen god Nabo. 1686 blev han af Hofraad Adolf Hans von Holsten paa Gelskov stævnet for ulovlig Skovhugst i Gellerodsmarken, men de indkaldte Vidner havde ikke set det. Anders Skomager i Sallinge havde 1688 paa Ølstedgaard sagt, at han ifjor var blevet narret af Degnen, den Bedrager og Hundsvot. Da Clemend Jørgensen stævnedes ham, erindrede han imidlertid ikke at have talt Ordene og vidste ej heller Clemend Degn noget at paasige andet end det, som en ærlig Mand vel egner og anstaar. Som Forpagter af Gelskov stævnedes han af Sandholts Ejer for den Skade, hans Kvæg og Bæster havde gjort i Lyndelse Bymænds Korn, da hans Hægn imod Lyndelse havde været ulovlige, og han havde bemægtiget sig og bortdrevet Kvæg og Bæster uden at give Betaling for Skaden. Som Ejer af Nybøllegaard blev han stævnet af Fjellebro for at have pløjet over Renen ind paa en Grund, der tilhørte en Fæster under Fjellebro, og tilsaaet det frapløjede, høstet og hjemkørt Afgrøden. Da der ikke faldt nogen Dom i Sagen, maa den vel være endt med et Forlig. Noget senere stævnedes han ligeledes af Fjellebro for at have flyttet et Gærde ind paa Naboens Grund.

Den Gaard, han havde købt i Sallinge, laa lige Nord for Aaen og Vest for Stævnepladsen. Ved Stævnepladsen var der en Have, hvor der tidligere en kort Tid havde staaet en Smedie. Jorden hørte til Byens Gadejord, men Clemend Jørgensen havde indhegnet den og taget den i Brug, og desuden havde han flyttet Gærdet ved sin Gaard noget ud paa

115
Gadejorden og derved indtaget en Del af Byens Gadejord under sin Gaards Brug. Major Holsten paa Gelskov stævnedes ham herfor, men allerede inden Sagen kom for Tinget, havde han fjernet Indhegningen om Haven, og med Hensyn til Gadejorden forlangte Herredsfogden afholdt et Syn, inden han kunde dømme derom. Tingbogen indeholder ikke mere om Sagen, som formodentlig er blevet forligt.

Clemend Jørgensens Sønner var heller ikke af de bedste. Ligesom Faderen var de Uvenner med Ridefogden Thomas Sørensen paa Gelskov, der boede i et Hus i Sallinge. En Nat kom den ene af dem, Jørgen Clemendsen til Ridefogdens Hus og forlangte Brændevin, og da det nægtedes ham, skød han ind ad Vinduerne til dem i Huset. Herfor dømtes han til at betale 40 Lod Sølvs, 2 Rdr. for Vinduerne og 8 Rdr. i Sagsomkostninger. Dommen indstævnedes til Landstinget, men her ses ikke at være faldet Dom. Hans anden Søn, Mandrup Clemendsen, der ogsaa en Tid havde Faderens Gaard i Sallinge i Fæste, stævnedes for at have overfaldet Ridefogden paa Sallinge Gade ved et Andendagsbryllup der i Byen, men af Mangel paa sikkert Bevis frifandtes han for Anklagen. Major Holsten indstævnedes Dommen til Landstinget, hvor den blev stadfæstet, skønt Dommerne ikke tvivlede om, at Mandrup Clemendsen havde overfaldet Thomas Sørensen, men Sagen var nu blevet for gammel, og nærmere Bevis manglede. Natten mellem 7. og 8. Maj 1711 var Jørgen Clemendsen kommen i Slagsmaal i Hillerslev Skole med Christoffer Møller i Gelskovs Mølle, som tog hans Kaarde fra ham og tilføjede ham 12 blodige Saar dermed, saa der var Fare for hans Liv. Skolemesteren Andreas Christiansen ved Hillerslev Skole blev foruden Christoffer Møller indstævnet, som meddelagtig, men erklærede, at han kun havde villet skille Parterne fra hinanden og var derefter gaaet til Nybøllegaard efter en Vogn til at hente Jørgen Clemenden. Da Sagen endte med, at de stridende Parter blev forligt, kan man maaske gaa ud fra, at Jørgen Clemendsen ikke har været helt uden Skyld i Slagsmaalet.

Fra 1690 findes der en Fortegnelse underskrevet af Clemend Jørgen over, hvad Degnen i Hillerslev Skole aarlig nød af Indkomster.

"Der skal gives ham 11 Ørtug Byg (132 Skp.), men formedelst en Del Gaarde er øde, fragaar 11 Skp., deraf skal svares til Faaborg Skole 1 Ørtug Byg, saa der bliver tilbage til Degnen 9 Ørtug og 1 Skp. Af Sognets 2 Møller gaves 4 Skp. Mel, og af en Kirkejord 5 Skp. Rug. Af Husfolk i Sognet fik han af hver 1 Skp. Havre Midsommertiende. Af Lam, Kalve, Grise og Gæs skulde han have den sjette Part. I Paaske-rente svaredes af en Helgaard 10 Æg, af en Halvgaard 5 Æg. "Offer faaes af en Del en Skilling, af andre en halv, saasom dem behager at ofre."

Som Degn kunde Clemend Jørgensen ikke blive formuende. Men han var tillige Proprietær, og da saadanne og andre, der var velstillede, skulde svare Rentepengeskat, hvis de havde Penge paa Rente, og i modsat Fald overfor Rentekammeret bekræfte med Ed, at de ingen havde, afgav han 1711 denne ædelige Forsikring: "Jeg hafver ingen Penge paa Rente saa sant hielpe mig Gud og hans hellige ord."

Dog blev der ved Skiftet efter hans Død omtr. 1100 Rdr. til Deling, men ellers var Boets Effekter kun ringe. Af Bøger registrerede tre: Chr. V's Danske Lov, en Salmebog og en Ligprædiken over Johan Brockenhuus.

Da Skiftet skulde holdes, var der Tvivl om, hvem der skulde være Skifteforvalter, eftersom Clemend Jørgensen stod under baade den verdslige og gejstlige Øvrighed, idet han ejede en adelig Sædegaard og desuden forrettede Degnetjenester i Sognet. Et saadant Tilfælde havde man ikke tidligere set. Efter Amtmandens Forespørgsel afgjorde Kongen Sagen saaledes, at det tilkom den gejstlige Ret at holde Skifte efter en Degn og gejstlig Mand.

I det ret store Sogn kunde det blive besværligt nok at overkomme Undervisningen af Børnene, naar Degnen skulde gaa rundt og holde Skole i hver af Byerne, tilmed naar han var optaget af mange andre Ting. Der er derfor blevet antaget en Skoleholder, som vel snart er blevet den egentlige Lærer for Sognet, medens Degnen besørgede Kirketjenesten. Allerede 1687 nævnes Hannibal Lauritsen Skolemester i Sallinge, der fik et Barn døbt 24. Søndag efter Trinitatis, og 1688 er der Tale om Skolemesterens Kone i Clemend Jørgensens Gaard i Sallinge i Modsætning til Clemend Degns egen Kone i deres Hus ved Aaen.

Baron Trolles Skole.

Det var dog først efter Baron Frederik Trolles Overtagelse af Brahe-Trolleborg Gods i 1687, at der blev gjort Forsøg paa at skabe en bedre Skoleordning. Ligesom flere af sine samtidige viste han sin Interesse for Ungdommens Undervisning paa sit Gods ved at oprette Skoler i Brahe-Trolleborg, Krarup, Vester-Aaby, Aastrup, Hillerslev og Haastrup Sogne, hvor han var Kirkepatron, og ved at henlægge Jordegods til deres Underhold.

Fundatsen for Hillerslev Skole er oprettet 4. December 1693, og heri gør han vitterligt, at han paa Hillerslev Kirkegaard har ladet opbygge en Skole, til hvilken han har antaget en Skolemester for alle

417

Sognefolkenes Børn der i Sognet, som samme Skole kunde søge for en billig og lidelig Betaling. Til Skolens Vedligeholdelse har han henlagt 2 Bolsteder i Strandhusene i Ulbølle Sogn paa tilsammen 3 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, som i Stedet for Landgilde og Hovning aarligt svarede 8 Rdr., der skulde oppebæres af Skolemesteren, som ved Fæsteledighed igen skulde bortfæste de to Steder. Disse to Steder, Matr. No. 3 og Matr. No. 5, paa 20 og 12 Tdr. Land, blev solgt i 1920 og 1921. Af Fundatsen blev udstedt 3 Eksemplarer, hvoraf det ene skulde være paa Brahe-Trolleborg, det andet i Stiftskisten og det tredje hos Præsten i Sognet, som skulde have Tilsyn med, om noget forefaldt, der stred imod Fundatsen.

Ved en anden Fundats af 19. November 1694 blev der henlagt et Bolsted sammesteds paa 2 Tdr. Hartkorn, af hvis Afgifter, 10 Sletdaler aarligt, der skulde uddeles 4 Sletdaler til fattige Skolebørn i Hillerslev Sogn, og ligeledes 4 i Haastrup Sogn, medens 2 Sletdaler tilfaldt Sognepræsten i de to Sogne, hvem ogsaa Indfæstningsafgifterne skulde tilfalde.

Den Skolemester, der blev antaget ved Skolens Oprettelse, har rimeligvis været Andreas Christiansen, der nævnes 1698 og flere Gange i de følgende Aar som Skolemester i Hillerslev og i Hillerslev Skole. Selv siger han i September 1708, at han i 16 Aar har beboet Skolen. Da Undervisningen var frivillig, og Sognefolkene ikke altid forstod Værdien af en bedre Skolegang og vel ogsaa nok vilde beholde især de større Børn hjemme ved Arbejdet, kunde det maaske nok til Tider være noget smaatemed Tilslutningen. I Kopskats Mandtallet 1705 er saaledes anført: "Andreas Christiansen, som har undertiden nogle faa Bønderbørn at læse for." og i en Præsteindberetning fra 1709 hedder det: "I Hillerslev Sogn er vel oprettet og funderet en Skole med Skolemester af den salig Herre Baron Frøderik Trolle, men der kommer kun faa Disciple at læse for, end dog der gøres tidt om Aaret noksom Advarsel derom til dem, som har Børn i Sognet. Saa lidt var det endnu blevet til trods Baron Trolles gode Hensigter.

Snart efter Clemens Jørgensens Død maa Niels Nielsen Hee være ble kaldet til Degn for Hillerslev Sogn. Han var tillige Degn for Øster-Hesinge og boede der. Det nøjagtige Tidspunkt for hans Kaldelse kendes ikke, men 17/7 har Provst Wieland i Vester-Skerninge i Anledning af

Niels Hees Klage over, at Husmændene i Øster-Hæsinge og Hillerslev nægtede at svare ham Degnekorn, indsendt en Erklæring til Stiftamtmand og Biskop,

at det "Har været Skik og Brug, at Sogndegnene nyder aarlig af hver Husmand med Hustru 2 Skp. Havre og af hver Inderst (Indsidder) 1 Skp. Havre 1: hvilket ogsaa har været og er sædvanligt saavel her i mine Sogne som i andre:1 og kan ikke eræftes ubilligt, at Degnen nyder det ham af Arilds Tid har været tillagt, saasom han lige saa vel skal være Husmand til Tjeneste som Gaardmand, i hvis Degneembedet vedkommer, ikke alene i mange andre Poster, men end og i deres Børns og Ungdoms Undervisning, sligt er og efter hans kongelige Majestæts allernaadigste Lov."

I de andre Sogne i Herredet har det ikke været bedre, thi 1723 indsendte samtlige Degne i Herredet en Skrivelse til Stiftamtmand og Biskop, dateret Øster-Hæsinge den 26. Oktober 1723, med Besværing og Klage over, at flere af dem ingen Offer faar af Faddere ved Barnedaab eller Brudefolks og Kirkegangskoners Medfølgere. Husmændene vil ikke svare de to Skp. Havre, og af Gaardmændene er nogle tilbageholdne med Ydelsen af Korn og Smaaredsel Degnene til ikke ringe Skade og Forlis. I mange Sogne er adskillige Gaarde af Proprietærerne afbrudt, Jorden og Avlingen lagt til andre Gaarde, og Huse bygget paa Stedet, hvorefter hverken de, der har Grunden at bruge eller Husmændene svarer noget, hvorover Degnene mister baade Korn, Smaaredsel og Offer, som før gik af disse Gaarde. Ingen af Degnene faar saa meget Korn, at en Femtedel, ja næppe nok en Fjerdedel kan løbe op til den Degnepension, de er ansat for, og næppe nok er deres hele Kornindkomst en Sjettedel eller en Ottendedel af Præsternes Korn-tiende.

Det var ogsaa et føleligt Indgreb i Degnens Kornindkomst af Hillerslev Sogn i det nævnte Aar paa 2 Skp. Rug og 15 Tdr. 5 Skp. Byg, naar han deraf skulde svare 4 Tdr. 2 Skp. Byg i Pension til Latinskolen i Kerteminde, saa der kunde nok være Grund til Klage.

Niels Nielsen Hee var gift med Anne Marie Buchholtz. Allerede i December 1727 døde han brat fra Hustru og fem Børn, hvorefter den ældste var 24 Aar, men den yngste kun 2 Aar. Skiftet viser ham ikke som nogen egentlig fattig Mand. Der registreredes bl. a. et rødt Krus med Sølvskaag til 6 Rdr., 4 Sølvskeer til 5 Rdr. 3 Mk., en Sølvskaarde til 7 Rdr., og da det hele blev gjort op, blev der 115 Rdr. til Deling mellem Enken og Børnene.

Straks efter Niels Hees Død blev Hans Barntsen kaldet til at være Degn for Hillerslev Menighed. Han aflagde Eiden for Biskoppen den 8. Januar 1728, men heller ikke han forblev længe i Embedet, thi efter 5 Aars Forløb afgik han ved Døden, uden at der ellers kendes noget til hans Forhold.

Den 22. Juni 1733 fik derefter "hæderlige og vellærde Studiosus" Gabriel Gregersen Bølle Kaldsbrev til Hillerslev, og med ham fik Sognet vistnok en af sine betydeligste Dagne, der med stor Dygtighed og Nidkærhed varetog sit Embede og stod i høj Anseelse hos Befolkningen.

Alt imedens var Andreas Christiansen forblevet som Skolemester i Hillerslev Sogn med Bolig i den af Baron Trolle opbyggede Skole. Han var gift med Anne Jørgensdatter fra Øster-Hæsinge og fik med hende en stor Børneflokk. Efter Hustruens Død i 1735 maa han have giftet sig igen, da han fik en Søn døbt i 1738.

Sin Løn havde han faaet af de Bolsteder i Strandhusene, der var henlagt til hans Underhold, og som han ved Fasteledighed bortfæstede og oppebar Indfæstningen. 1740 havde han stævnet Enken efter Fæsteren af det ene Sted, da hun ikke kunde betale Boets Gæld. Han forbød hende at bemægtige sig noget af Boet og malke Køerne. Siden ordnedes Sagen dog saaledes, at Enkens Svigersøn skulde fæste Stedet og betale Skolemesteren 70 Rdr. i Indfæstning.

Ved denne Tid begyndte med Pietismen en større Interesse for Undervisningen at gøre sig gældende. Konfirmationen indførtes 1736, og den 23. Januar 1739 udstedte Christian VI en Skoleforordning, der indførte Undervisningspligt for alle Børn over 5-6 Aar. Alle Degne skulde holde Skole i Stedet for at læse i Byerne en Aften om Ugen, og det paabødes Kirkeejerne at opføre Degnebolig, hvor en saadan manglede, eller bygge nogle Fag til den gamle, hvis denne ikke havde en ordentlig Skolestue. Skulde der bygges nye Skolehuse, var det største Lodsejers Pligt at sørge derfor. For Skoleholdet skulde Degnen have et Løntillæg af 6 Rdr., Brændsel til Skolen og Græsning ligesom Skoleholderen. Der skulde oprettes en Skolekasse i hvert Sogn, hvis Indtægt bestod i Lysepengene fra Kirken, d.v.s. de Penge, som Kirkeejeren hidtil havde udredet til Alterlys, og enkelte mindre Indkomster, bl.a. en Skoleafgift af de Beboere, som ikke svarede Hartkornsskat. Men naar Kassen heraf betalte fattige Børns Skolebøger, blev der ikke meget tilbage til Skoleudgifterne, og det manglende skulde da udredes ved Ligning paa Hartkornet.

Ifølge Forordningen skulde der indsendes Erklæringer om Skoleforholdene ude i Sognene, og fra Hillerslev Sogn indsendtes efter en Forhandling mellem Skolemyndighederne en Redegørelse for, hvorledes Tilstanden var, og hvad der kunde ønskes. Heri hedder det, at der i Sognet fandtes en Skole efter Fundats af 1693, og Skoleholderen her var forpligtet til at holde Skole for hele Sognets Ungdom. Men da Sognet bestod af 4 store Byer og i saa Maader var rig paa Ungdom, mente Sognepræsten det højst nødvendigt, at der tillige holdtes Skole af Degnen. Men som Degnen ingen Degnebolig havde, kunde der bygges en saadan, og Børnene deles mellem Degnen og Skoleholderen. Iøvrigt blev det Fru Ida Skeel til Arraskov, hvem det paahvilede, i Fald der skulde bygges en ny Skole, som da bedst efter Præstens Formening kunde lægges i Sallinge. Til en saadan vilde Grev Reventlow til Brahe-Trolleborg svare efter sit Hartkorn, og hvad Degneboligen angik, vilde han sætte Degnen i den funderede Skole. Sognepræsten erklærede imidlertid, at der ikke blev forlangt mere end en Skole, men ønskede, at Degnen efter Forordningen maatte faa sin Degnebolig, hvori han kunde holde Skole.

De vigtigste Bestemmelser i Skoleforordningen af 1739 tilintetgjordes snart ved Plakat af 29. April 1740. Ordningen af Skolevæsenet blev nu helt lagt i Godsejernes Haand. Skoleskat og Ligning paa Hartkornet blev opgivet, og det overlodes Lodsejeren selv at sørge for, hvorledes han vilde faa Skoleudgifterne refunderet af sine Bønder. Skolekassen skulde bestyres af største Lodsejer, og Lysepengene fastsattes til 5 Sletdaler af hver Landsbykirke. Men ellers skulde Forordningen gælde uforandrede og der arbejdedes nu paa at bringe de nye Bestemmelser til Udførelse.

Amtmanden og Herredsprovsten rejste rundt til de enkelte Skoler, hvor de mødtes med Præsten, Proprietarerne og Lodsejerne, og i Hillerslev Sogn blev ved den Lejlighed affattet følgende Indberetning i 1741:

"Hillerslev Sogn bestaar af 390 Tdr. 2 Skp. Bondeskyld og 61 Tdr. 1 Skp. 2 Alb. Hovedgaards Hartkorn, saa og fire Byer, hvorudi befindes en funderet Skole, oprettet af salig Hr. Frederik Trolle til Brahe-Trolleborg efter Fundats af 4. December 1693, hvorefter Skoleholderen er tillagt aarlig Løn 8 Rdr. og det af tvende Boligers Afgift i Strandhuse i Ulbølle Sogn under Baroniet Brahe-Trolleborg. Efter samme Fundats er Skoleholderne forbundet, Skolehuset, som nu bestaar af 8 Fag, at holde vedlige. Og som dette Skolehus, nu bebos af Degnen, som tillige holder Skole efter Fundatsen, ikke saa tilstrækkeligt er forsynet med Rum formedelst Degnens Beboelse, saa erklærede Forvalteren Monsr Bachmann paa højvelbaarne Hr. Grev Reventlows Vegne som Patron til Kirken, til forbemeldte funderede Skolehus for at gøre det desto bekvemmere til

Degnens Familie og Husholdning~~xxxx~~ at lade 4 Fag Hus tilbygge paa Hr. Grevens egen Bekostning, uden Vederlag eller Regres til øvrige Lodsejere i Sognet, dog at samtlige Sognemænd med Kørsel og anden Haandarbejde ved dens Opbyggelse er assisterlig, og Degnen derefter bliver pligtig, samme saavel som øvrige Skolehus ifølge Fundatsen at holde for- svarlig vedlige. Til denne Dagne-Skole søger da hele Sognets Ungdom, som og uden Hinder af Bække eller Aaer der kan frekventere, hvorfor Degnen nyder først efter Fundatsen 8 Rdr. og efter hans kongelige Majestæts allernaadigste Paabud 6 Rdr., hvortil henhører de 5 Sletdaler, som Kirke- patronen svarer for Lysene. De øvrige Penge reparteres (fordeles) paa samtlige Lodsejere, blandt hvilke den største er velbaarne Fru Ida Skeel, velbaarne Hr. Hofjunker Pentz, foruden de andre Sognets Lodsejere.

Evad Ildebranden angaar, da som Lodsejerne i dette Sogn, nemlig deres Bønder, ikke er forsynet med nogen Tørveskær til dem selv, mindre til at overlevere Degne-Skoleholderne uden for Betaling, de ikke heller har noget samlet Kogræs gang uden alene Fællesbed, Sognet endog er adspredt saaledes, at det endog er umuligt for Degnen at have saadan Fællesgræs gang, saa deklarerede M^r. Claus Unger paa hans velbaarne Herskabs Vegne som største Lodsejer, saavel som Andreas Friis som nær- værende paa Hr. Hofjunker Pentzes Vegne at betale til Skole-Degnen foruden den ham af Fundatsen som ellers Sognets Lodsejere tillagte Løn, at betale ham for Ildebrand, Græs og Foder aarlig 4 Rdr., som med for- bemeldte tillagte 6 Rdr. skal betales Degnen udi 2 Terminer, nemlig til Paaske og Mikkelssdag hver Gang Halvparten, dog med den forstaaelige Kondition, at samtlige Sognets Beboere kontribuerer hver sin Kontingent af disse Degne-Skolen tillagte 10 Rdr., hvorimod Degnen læser for Sognets Ungdom uden videre Betaling, efterdi den Betaling, den foreviste Fundats tillader Skolen for hele Sognets Ungdom, derved bliver betalt."

Om Skolens Tilstand indberetter Provsten i Marts 1742, at Degnen bor i den funderede Skole, hvortil er bygget des Aarsag 4 Fag Hus. I Løn faar han ialt 18 Rdr., hvorfor han ogsaa holder Skolehuset i Stand. Skolestuen er i god Stand, dens Inventar bestaar af en Skorsten, 1 Bord, 2 Bænke og ej videre. Degnen er tillige Skoleholder, og han holder daglig Skole. I en Indberetning fra 1743 siges det, at Skolen staar paa Kirke- gaarden.

Den tidligere Skoleholder Andreas Christiansen har nu forladt Skolen, og Degnen Gabriel Bølle har foruden sin Tjeneste ved Kirken overtaget Undervisningen af Sognets Ungdom.

Hans Løn paa 18 Rdr. bestod da først i de 8 Rdr. til den funderede Skole, dernæst de 10 Rdr., som var ham tillagt, hvorefter de 5 Sletdaler eller 3 Rdr. 2 Mk. betaltes af Lysepengene. Rsten, 6 Rdr. 4 Mk. betaltes saa af Skolekassen, og naar den ikke kunde strække til, da af Sognets Hartkorn efter Paaligning.

I en Skrivelse til Sognets øvrige Lodsejere fra Marts Maaned 1743 skriver Erik Skeel von Holsten til Arraskov og Gelskov, at der ingen Penge er i Kassen til Degnens Løn nu sidst forgangne Nytaar, ej heller var der indtaget noget uden de Penge, som Sognepræsten havde indtaget og igen udgivet til fattige Børns Bøger. Han beder derfor de øvrige Lodsejere om at indbetale deres Part af de manglende 6 Rdr. 4 Mk. efter deres Bønders Hartkorn og saa se, hvorledes de igen kan faa Beløbene hos Bønderne. Hvad der indkommer af Tavlepenge og i Sparebøsser, vil han igen give til en af Provstens Medhjælpere, der ved alle Gæstebud og Samlinger kan gøre Anmodning til Gæsterne om at give noget til fattige Børns Bøger.

Ved denne Tid var de latinske Skoler i de fynske Købstæder blevet nedlagt med Undtagelse af Odense og Nyborg Skole, der fremdeles vedblev at bestaa, og disse to Skoler tilfaldt nu en Del af de Indkomster, som de nedlagte Skoler fik fra Degnene i Landsbyerne. Det blev bestemt, at Salling Herreds Degne nu skulde svare deres Degnepension til Odense Skole, og for Hillerslev Sogns Vedkommende fastsattes den til 2 Rdr. 4 Mk. aarlig.

Sognets Skoleforhold var nu fastlagt for lange Tider. I den kommende Tid skete ingen større Forandringer udover, hvad det medførte, at der kom en ny Degn til Sognet. Han bestred nu alene baade Degnetjenesætten og Undervisningen af den ret talrige Ungdom, indtil det siden hen blev nødvendigt at antage en Andenlærer som Medhjælper. Foreningen af de to Bestillinger medførte ogsaa, at Degnen blev bedre lønnet, selv om hans Indkomster alligevel var beskedne. For Aaret 1750 er det for Gabriel Bølles Vedkommende opgjort til 40 Rdr., men deraf skulde han svare en Tiendedel eller 4 Rdr. i Prinsessestyre og til Odense Skole 2 Rdr. 4 Mk. Den ekstraordinære Skat i 1743 skal han svare med 4 Rdr., men det tilføjes, at han har ingen Formue og ganske ringe Indkomme.

I Modsætning til mange andre Steder, hvor Udviklingen af Skoleforholdene i den følgende Tid viser et alt andet end lyst Billede med

stor Vilkaarlighed, mangelfulde Skolehuse, uduelige Lærere og daarlig Undervisning, forblev Skolen i Hillerslev i god Gange takket være Baron Trolles Skolefundats og de gennemgaaende dygtige Degne, der var knyttet til Skolen. Da Biskop Ramus visiterede i 1743, fandt han Ungdommen vel oplyst, og Skolen i god Stand.

Skiftet efter Gabriel Bølle.

Den 19. Februar 1760 døde "hæderlige og vellærde" Gabriel Bølle efter at have været Degn for Hillerslev Menighed i 26½ Aar og Skoleholder i henved en Sned Aar. Han blev begravet "udi Kirken i Gangen lige ud for Prædikestolen".

Skiftet efter ham viser, at han ikke var nogen fattig Mand. Af Sølv var der et halvt Dussin Bordskeer til 14 Rdr. 4 Mk. 5 gamle ditto til 6 Rdr. 4 Mk., et halvt Dussin Teskeer og en Sukkerklemme til 3 Rdr. 3 Mk. I Storstuen stod et rundt Egeslagbord og en Egedragkiste. Af Sengetøj var der bl. a. en fin Olmerdugs Overdyne med Dun i til 6 Rdr., 2 blaastribede Bolster-Underdyner hver til 6 Rdr. 4 Mk. I et Skab hang en sort Klædningskjortel og Vest og Bukser til 7 Rdr., en sort Kjortel og Vest til 6 Rdr.

I Dagligstuen stod en Jernvindovn med Behør til 9 Rdr., et Stueur med Foderal til 7 Rdr., en Fyrretraskiste med Jernbeslag, hvori 8 Par Blaargarns Lagen til 10 Rdr. 4 Mk. Desuden var der andet Sengetøj i Sengekamret, og i Køkkenet var en Bryggekedel af Kobber med Tilbehør til 8 Rdr. og en mindre ditto til 4 Rdr., i Spisekamret 1 Dussin Tallerkener af Krontin til 3 Rdr. I Stalden stod 2 Køer til 6 Rdr. hver og 9 Faar til hver 4 Mk.

Hele Boets Værdi beløb sig til 248 Rdr., 5 Mk. 1 Sk., men herfra maatte fradrages en Gæld paa 35 Rdr. 2 Mk., saa der blev 213 Rdr. 3 Mk. 1 Sk. tilbage.

Ved Synet paa Skolehuset fandtes Bygningerne overalt i god og forsvarelig Stand, saa at ingen Brøstfældighed kunde anføres. Enken angav, at Skolebygningen havde kostet dem en stor Del, saasom de paa egen Bekostning havde opbygget det meste og desuden anvendt det, som til Skolens Bygnings Vedligeholdelse er henlagt, aarlig til at holde Skolen istand. Boet var derfor intet skyldigt for Bygningerne, og de 213 Rdr. 3 Mk. 1 Sk. blev delt saaledes, at Enken fik 113 Rdr. 2 Mk. 1 Sk., og en Datter fik 100 Rdr.

118

Denne Datter, Catrine Hedvig Bølle, døde allerede 1765 i Grimeledshuset ved Vejen mellem Hillerslev og Højrup, hvor hun og Moderen havde faaet Bolig. Hun blev ligesom sin Fader jordet i Kirken.

Gabriel Bølles Enke, Marica Lomborg, var Datter af Sognepræst Mathias Clausen Lomborg, i Allerup, der døde 1731. Han var født i Nørre Lyndelse Præstegaard, og hans Moder, Marica Madsdatter Lomborg, var Datter af Sognepræst Mads Jensen Lomborg i Hillerslev og fra 1626 tillige i Øster-Hæsinge.

Marica Lomborg blev boende i Grimeledshuset, hvor hun beboede den østlige Ende, indtil sin Død i 1783. Skiftet efter hende viser en saa stor Velstand, at hun maa have arvet flere end Datteren. Bl. a. havde Præsten i Vester-Hæsinge i 1779 laant 400 Rdr. af hende, og da Boet blev gjort op, havde det en Vardi af 1294 Rdr. 12 Sk. imod en Gæld paa 129 Rdr. 4 Mk. 13 Sk., hvori var indbefattet 16 Rdr. til Præsten for Ligprædiken og 5 Rdr. til to Degne for at skrive Testamente og synge.

1757 havde Grev Reventlow solgt Hillerslev Kirke til Etatsraad, Vicelandsdommer Erik Skeel Holsten til Arreskov og Gelskov, men forbeholdt sig Retten til ved første Vakance at kalde Degnen. Skolen skulde forblive ved Brahe-Trolleborg ligesom Retten til at kalde Skoleholder. Det blev derfor Grev Reventlow, der den 24. April 1760 kaldede Jørgen Mathiasen Fibiger "forhen Skoleholder i den kongelige Skole i Ubberud Sogn her i Fyn" til at være Sognedegn og Skoleholder i Hillerslev.

Han var Søn af Raadmand og Gastgiver Mathias Jørgensen Fibiger og Hustru Karen Treven i Nyborg, hvor han blev døbt 5. November 1705. 1743 blev han i Odense gift med Sophia Dorothea Pedersdatter Østrup, med hvilken fik flere Børn, af hvilke Mathias Fibiger blev Organist og Skoleholder i Horslunde paa Lolland, og Elisabeth Cathrine Fibiger 1775 blev gift med Peter Hansen, som havde faaet Højrupgaard i Forpagtning inden Svigerfaderens Død i 1776.

Om Jørgen Fibigers Virksomhed i Hillerslev Sogn kendes intet, udover at Biskoppen ved Visitatsen 1774 fandt Ungdommen vel oplyst. Det anføres om ham i Konsumtionsregnskabet 1761, at han ligesom Degnen i Øster-Hæsinge tager sit Korn i Skæppen, nemlig 12 Tdr. Byg, hvorimod han aarlig svarer til Odense Skole 2 Rdr. 4 Mk. Hans Løn angives i 1768 til 50 Rdr.

"Anno 1776 d. 30. Augusti lidet over Midnat bortkaldede Gud ved Døden Jørgen Matthiisen Fibiger" staar der i Skiftet efter ham, og af

Skiftet efter hans Enke faar vi at vide, at hun døde Nytaarsdag 1781 hos sin Svigersøn Peter Hansen paa Højrupgaard.

Den 14. Oktober 1776 kaldede Gahejmerraad Albrecht Christopher Schaffalitzky de Muckadell til Arreskov og Gelskov hidtilværende Skoleholder i Vantinge Hans Tommerup til at være Sognedegn i Hillerslev, medens Grev Reventlow til Brahe-Trolleborg beskikkede ham til Skoleholdertjenesten.

Hans Tommerup var gift med Anne Kirstine Staal og fik flere Børn, hvoraf de to ældste ved hans Død var Kammerjomfruer paa Fravdegaard og paa Aastrup i Holsten, medens en tredje Datter tjente paa Tøjstrup. Heller ikke om ham kendes der noget udover, at han for sin Skrebeligheds Skyld maatte holde en Substitut (Stedfortrader) ved Navn Anders Carstensen Bekmand, og at han ved Visitatsen 1786 katekiserede "nogenledes", i 1789 "ganske vel", men i 1792 "maadeligen". Med Ungdommen var Biskoppen meget vel fornøjet de to første Gange og sidste Gang ret vel fornøjet. Der var i 1792 77 Skolebørn i Sognet.

Tommerup døde 18. Marts 1794, 77 Aar gl.

I Skiftet efter ham nævnes baade "Skolen" og "den gamle Skole". En i Maj Maaned afholdt Auktion indbragte 157 Rdr. Ved denne Lejlighed opgav Enken Degnekornet til: Af Sallinge 6 Tdr. Byg, af Hillerslev 3 Tdr. Byg, af Nybølle 4 Tdr. Byg og af Højrup 1 Td. 7 Skp. Byg, ialt 14 Tdr. 7 Skp. Byg.

Kort efter kaldede Greve Schaffalitzky de Muckadell "hidtilværende Skoleholder i Vantinge, hæderlige Hans Abraham Bender, til Sognedegn for Hillerslev Menighed."

Han var Søn af Skomager Frederik Christoffer Bender i Herringe, var født der 1750 og havde selv været Skomager, inden han i 1789 blev Skoleholder i Vantinge.

Han var ikke Seminarist og havde ikke faaet nogen videre Uddannelse men Biskoppen fandt ham efter Eksamination og Overhøring duelig og bekvemt til Embedet, og 6 Aar senere skriver Sognepræsten i Øster-Häsing, at Øvelsen i Undervisning i de 5 Aar i Vantinge og 6 Aar i Hillerslev dog har skaffet ham god Færdighed, som han ogsaa anvender med al mulig Troskab. Ved Visitatsen 1795 klarede han sig da ogsaa bedre end sin Kollega i Øster-Häsing, der kun katekiserede "nogenledes", medens Bender gjorde det "noget bedre" og i 1798 og 1801 "ikke ilde".

I 1795 var der 85 Skolebørn i Hillerslev, 1798 og 1801 kun 68.

Bender blev 1789 gift i Øster-Häsing Kirke med Marie Kirstine Nielsdatter, som var der fra Sognet. Hans Løn var ligesom Formandens

50 Rdr. aarlig, hvoraf han svarede 2 Rdr. 4 Mk. til Odense Skole, og efter Reskript af 1761 en Tolvtedel af de 50 Rdr. eller 4 Rdr. 1 Mk. til Degneenken.

Fra Sognepræst Svitzers Haand foreligger der en Indberetning om Skolerne i hans to Sogne ved 1800, og om Hillerslev Skoledistrikt skriver han bl. a.: "Til Skolebygningen hører ialt 12 Fag Hus, som ved nuværende Skoleholders Tiltrædelse var yderst forfalden, men nu temmelig godt istandsat; desuden har han af ny opbygget 12 Fag. Til Græsning er ved Udskiftningen udlagt 6 Tdr. Rugland sletteste Sandjorder. Til Distriktet hører 50 til 60 Børn. I Skolen læres Læsning, Kristendom efter Luthers Katekismus og Lærebogen, samt hvo der ønsker det Skrivning og Regning."

Først paa Aaret 1802 blev der holdt en Brandtaksationsforretning over "Hillerslev Skole beliggende paa den sydvestlige Kant af Hillerslev Kirkegaard inden Muren." Herefter bestaar Skolen af en Løge i Sønder og Nør paa 12 Fag, $8\frac{1}{2}$ Al. dyb og $3\frac{3}{4}$ Al. høj, Ege Under- og Fyrre-Overtømmer, Væggene murede med brændte Sten, og Straatag.

Fra Sønden er Indretningen saaledes: 4 Fag til Overstue, hvori findes 4 Karme Vinduer, 2 i Enden og 1 paa hver Side, og Løge. Derefter 1 Fag delt, Vesten til Forstue, i Midten Skorsten med brændte Sten fra Grunden og igennem Bygningen, og Østen en Part af et Sovekammer.

Næst efter haves i Følge 3 Fag ligeledes delt, nemlig Østen den øvrige Del af Sovekammeret, og Vesten en Dagligstue, hvori er 3 Karme Vinduer og Gulv med brændte Sten, men i Sovekammeret Fjællegulv og ikkun 1 Karm Vinduer.

Videre 3 Fag ogsaa delte, Vesten til Bryggers, Skorsten af raa Sten under og brændte Sten over Taget og et Par Alen underligere. Inden i Skorstenen er indrettet en Maltkølle, hvorved er den Mangel, at derfra igennem Skorstenen ind til Loftet er en Aabning, tillukket med en Træluge, som formedelst Ildsfare uden Opsættelse bør forandres, og en Jerndør i Stedet indsættes, saaledes at endog Trærammerne derved afskaffes. I den østre Afdeling er et Køkken med et Ildsted at koge paa. I Køkkenet er 1 Karm Vinduer og Gulv med brændte Sten, og i Bryggerset ligeledes 1 Karm Vinduer, men Kampestensgulv.

Endelig 1 Fag Norderst til Ovnhus, hvori en Bagerovn med raa Sten forsynligen bevaret udenom med en Ring af Kampestensmur.

Loft af Fyrrebrædder, Døre for hver Indretning, som er med Spejl for Stor- og Dagligstuerne, samt Sovekammeret, ligeledes i Bryggerset ud til Gaarden og i Forstuen eller i Gangen, hvor der er paa begge Steder dobbelt Dør i Spejl, med Skodder og hollandske Laase, ligeledes hollandsk Laas for Storstuedøren, men ordinær Laas for Døren til Sovekammeret. Alle øvrige Døre er forsynede med Jernklinker og Haandgreb, men er ikke forarbejdede i Spejl. Vinduerne forefandtes beslagene med Hængsler og Kramper og forsynede med Vinduesskodder i Storstuen og Sovekammeret. Dørhængslerne er af Finhed efter Dørenes Beskaffenhed.

Takseret & Fag for 35 Rdr. ialt 420 Rdr.

Skolens svarere og nagelfaste Inventarium, som alt findes i en Bygning, som er Degnens Ejendom og nu bruges til Skolestue, er: en enkelt Jern-Vindovn med Lertude, takseret for 15 Rdr., et langt Fyrrebord med Fyrrefod 1 Rdr. og 4 Fyrrebænke & 2 Mk., og alt forsikret for 20 Rdr.

De Bygninger, som var Degnens Ejendom og af den daværende Degn Hans Abraham Bender af ny opført og indrettet og i Forbindelse med Skolehuset, bestod af a.) et østre Hus, i Samling med Skolelængen til Nord, 2 Fag 9 Al. bredt og $3\frac{1}{2}$ Al. højt, med Undertømmer af Eg og Overtømmer af Fyr, klinede Vægge og Straatag. Det brugtes til Ølkælder. b.) et nordre Hus, sammenbygget med østre Hus og Skolehuslængen, 12 Fag 9 Al. bredt og $3\frac{1}{2}$ Al. Højt, af samme Materialer som foregaaende. Fra Øst indrettet saaledes: 2 Fag delte, mod Vest et Mælkekammer med laaset Dør og mod Øst Pigekammer, derefter 1 Fag delt, mod Nord Sengerum til Pigekammeret, i Midten Skorsten af raa Sten under og brændte over Taget, og mod Vest en Forstue til den Stue, hvor Skolen holdtes. Derpaa 3 Fag helt over til at holde Skole i, hvori er Skolens Inventarium, som er sorsikret under det funderede Skolehus. Videre imod Vest 2 Fag til Kohus med 3 Baase, derefter 2 Fag til Tærskelo og de to vestligste Fag til Kornlade.

Ved Udskiftningen af Hillerslev i 1793 var der af den tidligere Kirkejord blevet udlagt 6 Tdr.Land til Skolejord, beliggende Syd og Sydøst for Kirken og Skolen og af Hartkorn 5 Skp.2.4/7 Alb., som fik Matr.No. 1.

Om denne Jord siges det 1805, at den er af det sletteste bløde Sand, som næppe frembringer lidet Boghvede og Rug, og kummerlig nok det fornødne Græs til en Kos Græsning.

Noget senere blev der ogsaa af Kirkejorden lagt endnu 6 Tdr.Land af 5 Skp. 2.4/7 Alb. Hartkorn til Dagnejorden. Det er den Jord, som nu har Matr. No. 19 og ligger Nord og Øst for Kirken.

Et Par Aar før 1805 havde man forsøgt ved Auktion at sælge de 3 Steder i Ulbølle Strandhuse, som var henlagt til Skolen. Der opnaaedes Bud paa mellem 500 og 700 Rdr. for hvert af dem, men Buddene blev ikke antaget.

I Slutningen af 18. Aarhundrede opstod der en ivrig Interesse for at skabe bedre Skoleforhold. Det var jo Oplysningens Tidsalder, og flere af dens bedste Mænd gjorde en betydelig Indsats paa Skolens Omraade. I Brahe-Trolleborg Sogn oprettede Grev Ludvig Reventlow 3 nye Børneskoler, og for den konfirmerede Ungdom var der Undervisning om Aftenen og Søndag Eftermiddag. Senere oprettedes Seminariet Barnstorffsminde i bindelse med en Opdragelsesanstalt for bedre Familiers Børn. I samme Aar virkede Broderen Christian Ditlev Frederik Reventlow paa Christianssæde paa Lolland og flere andre skoleinteresserede Mænd, Blaagaards Seminarium oprettedes 1790, og enkelte Præster indrettede smaa Seminarier i deres Præstegaarde, der trods beskedne Forhold fik en ikke ringe Betydning. Det blev disse Mænd, der blev Bærere af Udviklingen, indtil det provisoriske Reglement for Almueskolevæsenet paa Landet i Sjælland, Fyn og Lolland-Falster af 10. Oktober 1806 og Skoleforordningen af 29. Juli 1814 ordnede Skolevæsenet, som det i alt væsentligt kom til at forme sig gennem det 19. Aarhundrede.

Til Hillerslev og Øster-Hæsinge Sogne kom der med Pastor Z.E.Svitzer en i høj Grad skoleinteresseret Mand. 1805 havde han indsendt et Promemoria til Kirke- og Skolepatronen, Greve Schaffalitzky de Muckadell, med Angivelse af, hvilke Mangler der fandtes ved Hillerslev Skole, og med Begæring om, at de maatte blive afhjulpet.

Nye Skoleordninger.

Der fandtes kun et eneste Bord til 120 Børn, og altsaa manglede tvende Borde, med fornødne Banke og Skuffer til Bøgers og Skrivematerialers Opbevaring. Kakkelovnen var saa liden, at den næppe kunde opvarme en Fjerdedel af Stuen, saa der behøvedes en langt større. Til Begyndernes Øvelse i Regning og Skrivning manglede en sortmalet Tavle samt et Par Hylder for Børnene at henlægge Hat oven paa.

Først efter at det provisoriske Reglement for Almueskolevæsenet var udstedt, kom der mere Gang i Arbejdet for Skoleordningen, og efter Reglementet udarbejdedes de 1812 en Plan til en hensigtsmæssigere Inddeling af Skoledistriktet og Skolelærerens anstændigere Lønning.

Hvor Beboerne har over $1/4$ Mil til Skolen, skal de saa vidt muligt henlægges til et nærmere Skoledistrikt uden for Sognet. I Højrup henvises en Husmand yderst ved Haagerup til Haagerup Skole, i Nybølle skal Ny Galgehus søge Espe Skole, Møllerhøjshus ved Dals Mølle, Broholmshus og Løjsskovshus Vantinge Skole, men de øvrige fjerntboende, hvoraf flere havde 1500 Alen mere end $1/4$ Mil til Hillerslev Skole, Skregeskov, Vestermark og Ølstedlædhus endog 3000 Alen mere, maa gaa den lange Vej til Hillerslev, saa det nye Skoledistrikt nærmest kom til at omfatte hele Sognet med et Antal af 150 skolepligtige Børn. Fra andre Skoledistrikter skal intet henlægges til Hillerslev.

I Betragtning af Børnenes Mængde bør der antages endnu en Lærer, mellem hvilken og den første Lærer Skoleungdommen kan fordeles. Uden at være afhængige af hinanden skal de hver undervise i særskilte Værelser i de Fag, hvori de efter Kommissionens Dom synes mest duelige.

Der maa derfor opføres en rummeligere Skole med 2 Skolestuer og Værelse til en Medlærer.

Om Størrelsen af Degnens og Skolelærerens Jordlod angives det, at der fandtes ingen Degnejord, men 6 Tdr. Land Skolejord.

Kirkesangerens og Skolelærerens (ved det provisoriske Reglement forandrede Benævnelserne "Degn" og "Skoleholder" til "Kirkesanger" og "Skolelærer") nuværende Indtægtskilder er: 4 Skp. Rug, 15 Tdr. Byg, 6 Tdr. 2 Skp. Havre, hvorfor svares 6 Skilling pr. Skp. 26 Snese Æg & 1 Mk. Snesen, 470 Potter Mælk & 1 Skill. Potten, 6 Rdr. i Kvægtiende, Offer og Accidenser 68 Rdr., Skoleløn 12 Rdr. 64 Sk., alt, med Undtagelse af Rug og Byg, anslaaet i Penge til 99 Rdr. 2 Sk.

Han skal nu, naar der bliver ansat en Andenlærer, have et Tillæg af 6 Tdr. Rug in natura og 20 Tdr. Byg efter Kapitelstakst, men maa saa afgive de 99 Rdr. 2 Sk., som hans hidtidige Indkomster var anslaaet til, naar Rug og Byg ikke medregnedes.

Andenlæreren, som bør være ugift, skal have 3 Tdr. Rug og 5 Tdr. Byg in natura og 12 Tdr. 4 Skp. Byg efter Kapitelstakst, og lig Førstelæreren 470 Potter Mælk af Sognet, som i den Henseende deles i 2 D. Desuden skal han ved Midfastetider have en Offerdag af hele Distriktet og halv Brændsel mod Førstelæreren. Hvis han forlanger det, bør han nyde Middagsspising hos Førstelæreren for en billig Betaling.

Fra 1. Maj 1813 skal Sognet svare de nævnte Bidrag som en Fond til de ved Sognets Skolevæsens Organisation medgaaende Omkostninger, da Degnen ikke nyder forøget Indtægt, før en Andenlærer er beskikket.

De 8 Rdr., som af Baron Trolle er tillagt Skolelæreren i Hillerslev til Skolens Vedligeholdelse, vedbliver nuværende og efterfølgende Skolelærere at oppebare, men Rettigheden til at bortfæste de to Steder i Ulbølle, hvoraf Afgiften svares, bør ved Vakance i Degneembedet overlades til Skolekommissionen, imod at Indfæstningen kommer Distriktet til Fordel, hvis Pligt det for Eftertiden bliver at vedligeholde Skolebygningerne. Derimod bør Direktionen efter Kommissionens Indberetning, naar den nuværende Degn og de nuværende Fæstere er borttidsede, indstille til det kongelige danske Kancelli, om disse Steder skal bortsælges eller ikke, til Fordel for Sognets Skolevæsen.

Planen approberedes den 8. Maj 1813, men dog saaledes, at Offerdagen for Andenlæreren bortfaldt.

Da det imidlertid trak ud med Gennemførelsen af den nye Skoleplan, anmodede Svendborg Amts Skoledirektion i 1816 Grev Schaffalitzky de Muckadell om at anskaffe det fornødne dertil og udbød sig Overslag over de Bekostninger, som vilde medgaa til Skolebygningens Udvidelse m.m., ledsaget af nøjagtig Oplysning om, hvad Byrden vilde blive for hver enkelt Tønde Hartkorn.

I November Maaned indkom derefter et Overslag over Bekostningen af 2 nye Skolestuers Opførelse efter medfølgende Tegning, bestaaende af 9 Fag Stuehus & Fag 2 $\frac{1}{2}$ Al. og 10 $\frac{1}{4}$ Al. bredt udvendig, tilligemed Reparation af den gamle Skole, der skal bruges til Bolig for Andenlæreren. Ifølge Overslaget vilde Bekostningen blive paa 3542 Rdr. 8 Sk. Af denne Sum fra hvad der var sammensparet af Andenlærerens Løn, omtrent 400 Rdr., og det, man antog Licitationsbuddet vilde gaa under Overslaget, 201 Rdr. 3 Mk. 14 saa der blev igen 2940 Rdr. 2 Mk. 10 Sk. Delt lige paa Distriktets fri og ufri Hartkorn 452 Tdr. 3 Skp. blev det pr. Tønde 6 Rdr. 48 Sk. (Navne Vær Dette syntes at være for stor en Byrde for Beboerne at udrede paa en Gang og da Skoledistriktet med Tiden kunde vente ualmindelige Indtægter ved Sa eller Fæste af de 2 Steder i Ulbølle, foresloges det, at Skolens Opbyggelse

enten udsattes nogle Aar, indtil Fondet til dens Opbyggelse var steget til 1500 Rdr. (Navne Værdi), eller ogsaa, at Direktionen vilde foranstalte et Laan af 1000 Rdr. (Navne Værdi), enten af Amtsskolekassen eller en anden offentlig Kasse, som Distriktet tilligemed Renter kunde tilbagebetale i 4 Aar.

I Sommeren 1817 approberede Amtets Skoledirektion Overslaget og tillod Licitation derover, naar Sognets Udgifter dertil ikke oversteg 2100 Rdr., og i November Maaned s.A. bifaldt Kancelliet det indstillede, naar Omkostningerne kunde bringes tilveje paa den Maade, at hvad der lignedes paa Sagnet ikke oversteg 2 Rdr. (Navne Værdi) aarlig pr. Tønde af Sognets Hartkorn.

Skoleforslag.

Der udarbejdedes nu et nyt Overslag til 1750 Rdr. 5 Mk. 8 Sk., dateret 17. November 1818. I dette foresloges det paa Tegningen at forandre Indgangen for Ungdommen til Bibliotek. En gammel Mand (Vilhelm Larsen) har nedskrevet, at der blev oprettet et Bibliotek i 1870'erne. Tidligere har der engang været et Bibliotek i Hillerslev, men Bøgerne derfra var saa godt som helt gaaet tilgrunde. Ifølge Licitationskonditionerne skulde Biblioteket afdeles fra Skolestuen med et Fjælleskillerum fra Skorstenen til Vinduesposten, hvorved Bogreoler kunde opsættes paa hver Side efter Skolekommissionens Anvisning. Bygningen skulde være opført i komplet Stand senest 12. Juli 1819.

Dette nye Overslag havde Skolekommissionen ladet udarbejde i Overensstemmelse med Godsforvalter Ribers Tegning fra 1816 og paa Grundlag af de lavere Priser paa Materialer og Arbejdsløn. Det blev indsendt til Skoledirektionens Resolution med den Bemærkning, at det, der kunde blive at ligne paa Sognets Hartkorn, ikke kunde overstige $1\frac{1}{2}$ Rdr. pr. Td. Hartkorn engang for alle, men vel kunde blive mindre.

Skolen brænder og genopbygges.

Om den nye Bygning naaede at blive færdig, vides ikke, men 27. Maj 1819 afbrændte det hele, saa der kun blev Tømmer og Mursten tilbage for 10 Rdr. I Løbet af Sommeren blev der da bygget en ny Skole og Degnebolig.

Skolen, som ejedes af Sognet, bestod 1. af en Længe mod Syd, der laa i Øst-Vest, 9 Fag og 11 Al. bred, alt sammen indrettet til Skole og delt i 2 Stuer med Fjællegulv og et Kammer. 2. En Længe mod Nord, som laa i Øst-Vest, og hvis Vestgavl gik lige saa langt mod Vest som Skolebygningens Vestgavl. Den var paa 5 Fag, 11 Al. bred og indrettet til Tørve- og Brændehus.

Degneboligen, som ejedes og beboedes af Degnen, bestod ogsaa af 2 Bygninger. 1. Stuehuset mod Øst, liggende i Nord-Syd, 17 Fag, 13 Al. bredt og med 3 Skorstene og Ovn. Det var helt indrettet til Beboelse og havde Fjællegulv i den største Del af Værelserne. 2. Et Hus mod Nord, hvis Vestparti var sammenbygget med Østpartiet af den foran nævnte Bygning mod Nord, saa de udgjorde en Længe i Øst-Vest. Det var paa 4 Fag, 11 Al. bredt og var indrettet til Lo og Lade.

Disse Bygninger er den gamle trefløjede Skole, som staar endnu. Kun er der til Beboelseshuset mod Syd senere tilbygget nogle Fag til Bolig for Andenlæreren.

Skoleforhold.

Beskrivelse af Sognet 1851.

Fra 1851 findes følgende Beskrivelse af Sognets Skoleforhold: Børneantallet udgør ialt 148, der undervises af 2 Lærere i 2 Skolestuer. Sognet har 2 Herregaarde, 1 Kornmølle, 1 Papirmølle, 1 Hørfabrik, 50 Gaarde, 6 Boelsteder, 78 Huse med Jord, 30 jordløse Huse, 455 Tdr. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, 664 offerpligtige, 39 Barnedaab, 22 Konfirmander, 8 Bryllupper, 10 & 12 Begravelser. Foruden Offer og Accidenser af hele Sognet oppebærer Kirkesangeren følgende Løn: 6 Tdr. Rug, 14 Tdr. 7 Skp. saakaldt Degnebyg in natura, 7 Tdr. 5 Skp. By betalt efter Kapitelstakst, 26 Sneze Ag, 470 Potter Mælk, Kvægtiende 6 Rdr. af 52 gamle Huse for Klokkernes Ringning, 3 Rbdr. 1 Mk. 8 Sk., af et Legat 8 Rbdr., reglementeret Fourage, 80 Læs Tørv til eget, begge Skolestuers og Andenlærers Brug (Andenlærer kan gøre Fordring paa den tredje Part af Tørven). Boligen, der er opført af godt Egebindingsværk i Aaret 1819, afgiver, foruden de nødvendige Udhuse, en smuk og rummelig Beboelseslejlighed for Læreren. Haven udgør omtrent 3 Skp. Land meget simpel Jord, men som ved omhyggelig Dyrkning er sat i god Stand. Det fornødne Vand haves, men i nogen Afstand fra Boligen. Imod Godtgørelse af Distriktet holder Læreren selv Boligen vedlige.

Jordlodden, der ligger tæt op til Boligen, udgør 12 Tdr. Land meget maadelig Sandjord, som uagtet al anvendt Møje og Bekostning hidtil kun har givet simple Afgrøder. Hartkorn 1 Td. 1/4 Alb.- Forsaavidt Forpligtelsen til at holde Hegnet ikke paahviler de tilgrænsende Naboer, holdes det vedlige af Sognets Beboere, men som en Følge af Hegnets Udstykning i mange større og mindre Lodder, befindes det som oftest kun i maadelig Forfatning, hvorfor og Markfreden er derefter. De 5/6 Dele af Lodden er mærglet. Gødningen udkører Sognets Beboere, men det øvrige Arbejde besørger Læreren udført ved at leje en Hest til sin egen.- For Tiden hviler ingen Pension paa Kaldet. Til Hjelpekassen 1 Td. 3. 1/5 Skp. Byg. Ekspenser (Udgifter) 2 Rbdr. 4 Mk. Kirkebud haves ikke. Embedsbrevene kan ikke falde Læreren besværlig, da de sædvsnlig gaar til Øster-Hæsinge, hvorhen der næsten daglig falder Lejlighed. Ved nærværende Lærers Afgang bortfalder de 3 Rbdr. 1 Mk. 8 Sk., der nu oppebæres af Husmandene istedetfor Ringehavre, ligesom det og vil blive taget under Overvejelse, hvorvidt der vil blive afdraget Læreren noget i hans øvrige Emolumenter (Indtægter dersom Skoleloddet skulde befindes større end anordningsmessig.

Som Løn oppebærer Andenlærer 6 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg in natura, 25 Tdr. Byg efter Kapitelstakst og 470 Potter Mælk til Ost. Til Beboelse er indrømmet Læreren 2 Smaaværelser med et lidet Køkken. Til Hjelpekassen svarer Læreren aarligt 4. 4/5 Skp. Byg.

Efter Lærer Benders Død blev 23. Januar 1815 Seminarist Rasmus Rasmussen Lund, født i Lyndelse 19. September 1790, kaldet til at være Kirkesanger og Skolelærer i Benders Sted.

To Aar efter blev der i Overensstemmelse med Skoleplanen af 22. December 1812 kaldet en Andenlærer. Det blev Seminaristen Christian Nicolai Kipper, født i Egen Sogn paa Als og dimitteret fra Skaarup Seminarium i Sommeren 1816. Da Kaldsbrevet er udstedt af Grev Schaffalitzky de Muckadell den 5. Maj 1817, maa Kipper have begyndt Undervisningen engang i Sommeren 1817. Fra da af har der altid været 2 Lærere ved Hillerslev Skole.

Kipper blev der dog ikke længe, han har vel faaet et Førstelærerembede andetsteds, og 6. Juli 1821 kaldedes konstitueret Skolelærer Niels Rasmussen, der ligeledes var dimitteret fra Skaarup Seminarium i

Sommeren 1816 med Karakteren "Meget duelig".

I en Alder af kun 42 Aar døde Førstelærer Lund den 5. November 1833.

I hans Sted udnævntes i Februar 1833 Jørgen Christian Kastrup, født i Nørre Aaby, 33 Aar gl., og dimitteret 1826 fra Skaarup Seminarium med Karakteren "duelig". Han forblev ved Skolen i omtrent 38 Aar, indtil han tog sin Afsked 1. Januar 1871. Han mindedes af de ældste i Sognet som en god og dygtig Lærer.

Andenlærerne blev der sjældent saa længe; de søgte i Reglen andetsteds hen, saa snart de kunde faa et Førstelærerembede. I Februar 1833 blev der atter kaldet en ny til Skolen. Han hed Lars Winther, var født i Akkerup, 27 Aar gl. og dimitteret 1826 fra Skaarup med Karakteren "meget duelig".

I den følgende Tid gik der endda ikke saa mange Aar, før en ny maatte antages.

1839 candidatus philosophiæ og Seminarist Hans Haas, født i Glud ved Horsens, 41 Aar gl. og dimitteret fra Skaarup med Karakteren "bekvem". Han døde efter faa Aars Forløb.

1843 Hans Nikolai Østergaard, Søn af Skolelærer Østergaard i Øster-Hesinge, 31 Aar gl. og dimitteret fra Skaarup med Karakteren "duelig". I sin Ansøgning, der er dateret Assens, angiver han, at han i 7.3/4 har ledet Undervisningen ved den derværende Borgerskoles Forberedelsesklasse.

1848 Anton August Holm, hidtil Andenlærer ved Sønder Broby Skole, dimitteret fra Skaarup 1837 med Karakteren "duelig".

1851 Carl Julius Rasmussen, dimitteret 1849 fra Jellinge med Karakteren "duelig". Efter Eksamen har han et Aars Tid været Huslærer for Pastor Schousboes Børn i Ringgive og derefter Hjælperlærer hos Skolelærer Cronborg i Roile-Taarup.

1857 hidtilværende Hjælperlærer ved Brændeskov Skole, Seminarist Asmus Diderik Creutz, der 3 Aar senere kom til Herringe Skole.

1860 Seminarist Claus Johannes Greve, født 25. September 1835 i Østerby ved Eckernfærde. Efter at have undervist forskellige Steder kom han paa Skaarup Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1860 med Karakteren "duelig". 18. September 1860 ansattes han som Andenlærer ved Hillerslev Skole. I Mod sætning til de tidligere Andenlærere forblev Greve i Hillerslev gennem mange Aar indtil sin Død 19. Januar 1903. Da Førstelærerembedet blev ledigt, søgte han dette, men fik det ikke, hvad der blev ham en stor Skuffelse. I Skolen havde han vanskeligt ved at holde Disciplin og var udsat for mange Fortrædeligheder af de

store Dreng, som han tæmpede, men han var ellers et godt og fredsomligt Menneske, naar han blev mødt med Forstaaelse.

Til Førstelærerembedet efter Kastrups Afgang kaldedes 28. April 1871 Lærer ved Kolbjerg Skole i Vissenbjerg Sogn, Dannebrogsmænd Morten Jørgensen. Han er født 22. November 1835 i Heden Sogn og By, hvor Forældrene var Husmandsfolk. Moderen døde allerede 1841 og Faderen 1850. Tiden derefter tilbragte han som Væver og Musiker og med Aftjeningen af Vernepligten, indtil han i Marts 1862 kom til Lærer Jørgensen i Ludvigsmine Skole i Brahe-Trolleborg Sogn, hvor han Resten af Aaret modtog forberedende Undervisning. Derefter var han Vikar ved Borgerskolen i Faaborg. Fra 1. September 1863 Elev paa Blaagaards Seminarium, indtil han blev indkaldt til Militærtjenesten. Han deltog nu i hele Felttoget 1864, blev let saaret 17. Marts og 18. April og toges til Fange 29. Juni. 28. Oktober 1864 udnævntes han til Dannebrogsmænd efter Indstilling af Regimentet. Fra 1. Oktober s.A. var han atter Elev paa Blaagaards Seminarium, hvorfra han dimitteredes 20. Juni 1866 med Hovedkarakteren "meget duelig". Fra 1. Oktober 1866 til 1. Oktober 1870 Lærer ved Folkehøjskolen i Ryslinge, derefter Huslærer paa Rynkebygaard og udnævntes 20. Marts 1871 til Førstelærer i Kolbjerg. Indenfor Lærerstanden havde han mange Tillidshverv, og 2. Maj 1904 fik han tildelt Fortjenstmedaljen i Sølv med Tilladelse til at bære den. Efter Ansøgning fik han Afsked fra 1. Januar 1906, men vikarierede i Embedet til 1. Februar s.A., hvorefter han tog Bolig paa Højrupgaard. Herfra flyttede han i 1912 til Odense, hvor han døde 1913.

Med Morten Jørgensen havde Sognet faaet en dygtig Lærer, som forstod at sætte sig i Respekt baade i og udenfor Skolen, samtidig med, at han stod i et godt Forhold til Skolekredsen. Ved sin store Smidighed i Omgangen med Mennesker klarede han baade for sig selv og andre mange Vanskeligheder, der ellers let kunde have medført Stridigheder og Misstemninger.

Efter Morten Jørgensens Afgang blev Karl Marius Nielsen kaldet til fra 1. Februar 1906 at være Førstelærer og Kirkesanger. Han er født 1876 i Jelling Sogn, hvor Forældrene var Gaardmandsfolk. Efter i 1894 at have taget Eksamen fra Staby Vinterlærerseminarium kom han paa Jelling Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1894. Han var derefter ansat ved flere Skoler i Jylland, indtil han blev kaldet til Hillerslev. Fra Hillerslev kom han til Herlöv ved København som Førstelærer.

Hans Efterfølger Lauritz Thomsen er født 1880 i Randers, hvor

Faderen var Trompeter ved Dragonregimentet. 1898 blev han optaget paa Skaarup Seminarium og dimitteredes derfra i 1901. Han var nu Lærer flere Steder, fra 1904 - 10 i Sang og Musik ved Silkeborg Seminarium, indtil han i 1910 kaldtes til Førstelærer i Hillerslev. Herfra kaldtes han i 1920 til Mellemskolelærer ved Statsskolen i Sønderborg. Han var en ikke ringe Musikbegavelse.

Thomas Andersen Stenderup blev derefter Førstelærer.

Han er født i Lintrup Sogn i Sønderjylland 1887 og var stærkt præget af de nationale Modsætninger Syd for Grænsen. Som ganske ung kom han paa Brødremenighedens Missionsskole først i Ebersdorf i Thüringen og siden i Niesky i Provins Schlesien nær ved den sachsiske Grænse. Paa Grund af nationale Forhold maatte han efter ca. 3 Aars Forløb forlade Skolen uden at faa sit kæreste Ønske om at drage ud til Afrika som Missionar opfyldt. Han fik nu Ansættelse ved K.F.U.M. i Nyborg, tog Lærereksamen i Odense 1915 og var derefter Lærer i Skanderborg og ved Realskolen ved Tranekær paa Langeland, hvorfra han 1. Februar 1921 kaldtes til Førstelærer og Organist i Hillerslev. Her blev han til 1930, da han vendte tilbage til sin Hjemstavn og blev Førstelærer i Døstrup paa Sønderjylland Vesteregn.

Til Førstelærer og Organist efter Lærer Stenderup kaldtes fra 1. November 1930 Hans Hansen, født paa Enghildegaard i Skaarup 1894. 1917 dimitteredes han fra Skaarup Seminarium og var derefter Elev paa Kristinedal ved Skovby og paa Dalum Landbrugsskole. Siden ansattes han som Vikar ved Haslev og i Stenlille, hvor han var Andenlærer fra 1924. Han er fremdeles i Hillerslev.

Som Andenlærere ved Hillerslev Skole var i Tiden efter Lærer Greve følgende ansatte:.

1. Johannes Rasmussen f. 1880, fra 1903 - 1906.
2. Martin Lasthien Madsen, f. 1884, mellem 1906 og 1909.
3. Anton Sørensen, f. 1873, Vikar i 2 Maanedere i 1909.
4. Rasmus Marius Lund, f. 1879, fra 1909 - 14.
5. Frederik Emil Tanghøj, f. 1889, fra 1. Oktober 1914 - 1. September 1915. Begyndte straks efter sin Ankomst til Sognet en Søndags-skole i Kirken for ca. 20 Barn.
6. Marius Jensen, f. 1890, Vikar fra November 1915 - Februar 1916.
7. Hans Albert Hansen.
8. Karl Laurits Hansen, f. 1892, fra 1917 - 21.
9. Hans Hansen, f. 1895, fra 1921 - 23.

- 127
10. Peter Østergaard Jensen, f. 1891, fra 1923- 25.
 11. Aage Hansen Enggaard, f. 1899, fra 1925 - 27.
 12. Alfred Peder Espensen, f. 1900, Vikar 1. Januar - 1, April 1928.
 13. Sven Aleksander Andersen, f. 1905, fra 1928 - 30.
 14. Ingolf Hovgaard Frederiksen f. 1902, fra 1931 - 35.
 15. Svend Gustav Højrup, f. 1910, fra 1935 - 46.
 16. Kaj Madsen 1946 - 54.

1906 blev der bygget en ny Skole med Gymnastiksal Syd for den gamle Skolebygning, der nu benyttes til Sognebibliotek og andet. Før 2. Verdenskrig var der Planer fremme om at bygge en helt ny Centralskole ved den nuværende Skole, men Krigen har hidtil hindret Udførelsen.

Til Brug for begge Skoler og for Sognets Unge er der 1948-50 blevet indrettet en fuldt moderne Sportsplads ved Landevejen skraas overfor Fri - og Efterskolen.

For at skaane Børnene indtil 9 Aars Alderen for de lange Skoleveje var der blevet oprettet 3 private Pøgeskoler, i Højrup (for Højrup og Hillerslev), i Nybølle og i Sallinge, hvortil Kommunen ydede Støtte. Efter Skoleplanen, der er approberet 8. Maj 1907, dannede Pøgeskolerne 1. og 2. Klasse, medens Hovedskolens 3 Klasser betegnedes som 3., 4. og 5. Klasse.

Disse Pøgeskoler gjordes i 1921 til kommunale Forskoler.

"Hjemly" Fri- og Efterskole.

Naar "Hjemly" Friskole skal omtales, er der en Mand, der straks skal nævnes, Pastor Hans Agerbek i Øster-Hasinge Præstegaard.

Det var en Del af hans Konfirmander fra hans senere Aar, der fik Skolen oprettet og sluttede Kreds om den og fik den til at vokse fra en meget beskeden Begyndelse til at blive et Hjemsted for en stor Del af Sognets Befolkning.

Mindet om Agerbek, og hvad de havde modtaget hos ham og hans Kapellan Aksel Bay havde hos flere vakt en Trang til at komme i Forbindelse med det Landsliv, der herskede paa de unge Højskoler og hos Pastor Vilhelm Birkedal i Ryslinge. Det blev især Ryslinge Højskole, de søgte til, og efter endt Højskoleophold og Bosættelse holdt de Forbindelsen vedlige med Ryslinge, og flere af dem blev efterhaanden Sognebaandslødere til Birkedal.

En af Sognets unge Piger, Anna Ilum fra Højrup, født 1850, havde været paa Højskole hos Anton Nielsen i Vester-Skerninge. Hendes Optagethed heraf førte til, at hun siden besluttede at oprette et Børnehjem og der søge at virkeliggøre noget af det, hun havde oplevet hos Anton Nielsen. Der blev købt en Grund i Nybølle ved Landevejen Sydøst for Kirken, hvor der 1882 rejstes en Bygning paa 7 - 8 Fag af røde Mursten og med Skifertag. Huset blev kaldt "Hjemly", som der staar paa Gavlen ud mod Landevejen. Det skulde være et Hjem og et Ly for dem, der ellers intet saadant havde.

I den Tid, Anna Ilum havde sit Børnehjem her, blev hun bistaaet af enkelte af Sognets unge Piger, og en Del, nærmest Unge, samledes her til Oplæsning og Foredrag af fremmede Foredragsholdere. Men hendes Virksomhed i Hjemly blev kun kort, thi inden længe giftede hun sig og drog med sin Ægtefælle til Aarhus.

Dermed var det dog ikke forbi med det Arbejde, som var begyndt. Det var Anna Ilums og hendes Venners Ønske, at Børnehjemmet maatte fortsætte som Friskole, selv om det kun var faa Børn, der kunde ventes at komme i Skolen til at begynde med. Men fra alle Sognets Byer fik Tanken snart Tilslutning fra unge Folk, som enten straks eller inden længe vilde sende deres Børn dertil.

Da man var kommet saa vidt, indviedes "Hjemly" Friskole 5. Maj 188 og Dagen efter begyndte den med 12 Elever. Siden er Tilgangen blevet betydelig. Antallet af Elever har været oppe paa 60- 80, hvoraf nogle ogsaa fra de nærliggende Sogne, og et enkelt Aar har der været 120 i Børneskolen. I 1906 udvidedes Skolen med en Efterskole, hvortil der

rejstes en ny Bygning, og fra Tid til anden har det været nødvendigt at skaffe større Plads ved Tilbygninger til det gamle Hus.

Et Par Aar før Skolens Begyndelse byggedes 1887 ved Siden af Børnehjemmet et Forsamlings- og Gymnastikhus, der forlangst er blevet for lille og nu er taget i Brug af Skolen, efter at der i Stedet for det gamle er blevet rejst et nyt, stort og smukt Hus, som blev indviet 1927.

Det er ikke Meningen her at give en nøjere Beskrivelse af Skolens Historie. Den fortjener en hel Bog for sig. Der skal kun peges paa dens store Betydning og den Berigelse, den har været for de Familier, som sluttede sig til den, og for mange af de Elever, som er udgaaet derfra. De første Elever er nu ældre Folk, hvoraf de fleste har haft Børn i Skolen, men den Trofasthed, hvormed de stadig holder fast ved deres gamle Skole, er et Vidnesbyrd om, hvad den har betydet for dem.

Skolens Ledere er alle Seminarister. Den første, M.K.H.Brøndsted, ledede den indtil 1895, da han blev Lærer ved Gravvænge Friskole. I hans Sted kom Peter Hummeluhr, som kun var der til 1897. Alexander Højlund var derefter Skolens Leder til 1908, da han kom til Ryslinge Højskole. Brøndsted kom nu tilbage og forblev ved Skolen indtil sin Død 1915. Siden 1916 er den ledet af Aksel Appel.

Med stor Energi og Dygtighed hver paa sin Maade har de tre, Brøndsted, Højlund og Appel, ledet Skolen fra Begyndelsen og indtil nu. Fra Skolekredsens Side har Tilliden til dem vist sig i den Tryghed, hvorved man ubetinget har betroet dem Børnene.